

FELSŐSZENTERZSÉBET

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

2017

TARTALOMJEGYZÉK:

1. Bevezető
2. Felsőszenterzsébet bemutatása
3. Örökségünk – a település története, helyi védett építészeti örökség
4. Településszerkezet ismertetése, kialakulásának története, általános településkép, településkarakter leírása
5. Településképi szempontból eltérő karakterű területek ismertetése, a településkép, az arculati jellemzők és településkarakter bemutatása
 - 5.1 A XX. század közepe előtti falu - Ófalu
 - 5.2 Különleges területek
 - 5.3 Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület országos övezete
6. Ajánlások az eltérő karakterű településrészek építészeti arculatának szabályozására.
7. Természeti értékek
8. Impresszum

BEVEZETÉS

Egy vidéki településen járva óhatatlanul észrevesszük azt a különbséget, amelyet a hagyományos, tájba illeszkedő épületek és az újabb, önmagukért emelt házak jeleznek. Vissza kell találnunk ahhoz a harmóniához, amelyet a természet és az épített környezet összhangja alkot. A vidéki tájba a táj adta lehetőségek és kööttségek figyelembe vételével, az egész közösség érdekeit és a táj harmóniáját szem előtt tartva kell újra megtanulnunk építkezni.

Mi szükség van erre a kézikönyvre és útmutatóra?

- Megismerteti Felsőszenterzsébet épített és táji karakterét, értékeit.
- Őrzi és ápolja a helyi kultúra elemeit.
- Konkrét példákkal inspirál.
- Védi és erősíti az egységes faluképet.

Ez a kiadvány ajánlásokat tartalmaz; nem lezárt, hanem folyton változó, bővíthető anyag.

A kézikönyv a településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvényben megfogalmazott, a községre jellemző sajátos építészeti jellemzők dokumentálását tartalmazza annak érdekében, hogy rögzítse a község épített környezetének napjainkban létező arculatát, feltérképezze és védelemre javasolja építészetének kiemelkedő, országos védelemmel nem rendelkező örökségét hangsúlyozva, hogy ez az örökség a település identitását hordozza.

A dokumentum lakossági ismertetésének, egyeztetésének és elfogadásának eredményeként az önkormányzat tudatosítani kívánja ezen értékek, a település saját arculatának mibenlétét és fontosságát, melynek következtében az értékekhez történő igazodás szabályai felállíthatók és megkövetelhetők.

Az arculati kézikönyv dokumentuma a község mai életének, építészetén keresztül rendezettségének és minőségének, gazdagságának vagy szegénységének és a lakosság épített környezetében megnyilvánuló értékrendjének.

E dokumentum az épített környezeten túl rögzíteni kívánja a táji és természeti értékeket összhangban azok országos védettségével. Fel kívánja hívni a figyelmet a település zöldfelületeinek, a közterek növényzetének fontosságára, településképet befolyásoló szerepére. Javaslatot kíván megfogalmazni a táji és természeti értékek védelmére, felülvizsgálva, kiegészítve vagy módosítva a község ezzel kapcsolatos, meglévő szabályozását.

Jó böngészést kívánunk!

FELSŐSZENTERZSÉBET BEMUTATÁSA

A zalai település Vas megye határához közel fekszik. A község északi oldalán folyik a Kerka-patak. Felsőszenterzsébet a Kerka és Lendva között fekvő domboságon található. Közúton Alsószenterzsébet irányából érhető el. A településre hétköznap két busz tér be Cesztrég, illetve Lenti felől. Hétfvégén nincs tömegközlekedési összeköttetése. Zala megye egyik legkisebb települése.

Üzlet, kocsmá nincs a faluban, mozgóárusok és mozgóposta jár.

A településen az úthálózat, az egészséges ivóvíz, a telefonhálózat és a kábeltelevízió kiépített. Házi orvos helyben hetente egyszer van, egyébként a szentgyörgyvölgyi központi rendelőben várja a betegeket. Óvoda és iskola Cesztrégen található. Az intézményeket a Cesztrégi Közös Hivatal kezeli, melynek másik kilenc településsel együtt Felsőszenterzsébet is tagja.

A falu létszáma a XIX. század utolsó éveiben volt a legmagasabb, 250 fő, azóta folyamatosan csökken. A népesség csökkenése a közeli településeken található jobb munkalehetőségeknek köszönhető. A földművelést ma már kevesen választják megélhetésül, ráadásul a Trianon nyomán kialakult határok, a rossz magyar – jugoszláv viszony miatt sem a két világháború között, sem az ötvenes-hatvanas években nem lehetett itt fejleszteni.

Felsőszenterzsébet ház-, és lakosságszámához viszonyítva igen sok szálláshely található a településen a gyönyörű környezetnek, nyugalomnak, jó levegőnek köszönhetően. A faluszélén, az erdő mellett található biofarm messze földön híres.

A sokáig csak nehezen, földúton megközelíthető település eredetileg szerves beépülésű volt. Az építkezések anyaga fa volt, a néprajzilag értékesebb épületek, tárgyak egy része ma a Göcseji Falumúzeumban látható. A jellegzetes házhoz a tisztaszoba mellett hozzátartozott a kamra és a füstös konyha, melyek a pitvarról voltak megközelíthetőek. A legősibb házából még a szoba is hiányzott, s csupán kétosztatúak (füstökonyha, kamra) voltak. A Göcseji Falumúzeumba telepítettek át egy boronaházat, amit a XVIII. században füstösháznak építettek. A Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum nyugat-dunántúli tájegységének ékessége pedig az innen áttelepített, XVIII. század végén épült négyoszlopos, talpas-vázás boronaszervezetű harangláb. A falu mai haranglábja deszkafalú, rétegelt-ragasztott faszervezetű. Anyagában hasonló, de szépségében, tömegkialakításában elmarad évszázados elődjétől. A századforduló idején kezdődő téglaeépítés emlékét néhány szép, zárt verandájú épület őrzi.

A falu határában áll a szerves építészet ihlette, Makovecz Imre tervezte, kör alaprajzú, kiterjesztett szárnyú madarat formázó épület, melynek szomszédságában áll a Ramocsáról idehozott régi harangláb. Az épület jelenleg üres.

A környék rendkívül alkalmas mind gyalogos, mind kerékpáros túrázásra. Szentgyörgyvölgy felől földúton vezet a településen keresztül az országos kék túra útvonala. A falu határa az Őrségi Nemzeti Parkhoz tartozik. Aki a Kerka-völgyre jellemző tájképet, a Kerka közvetlen környezetét szeretné megismerni annak mindenképpen érdemes ide ellátogatnia. A településen indul a Kakukkvirág tanösvény.

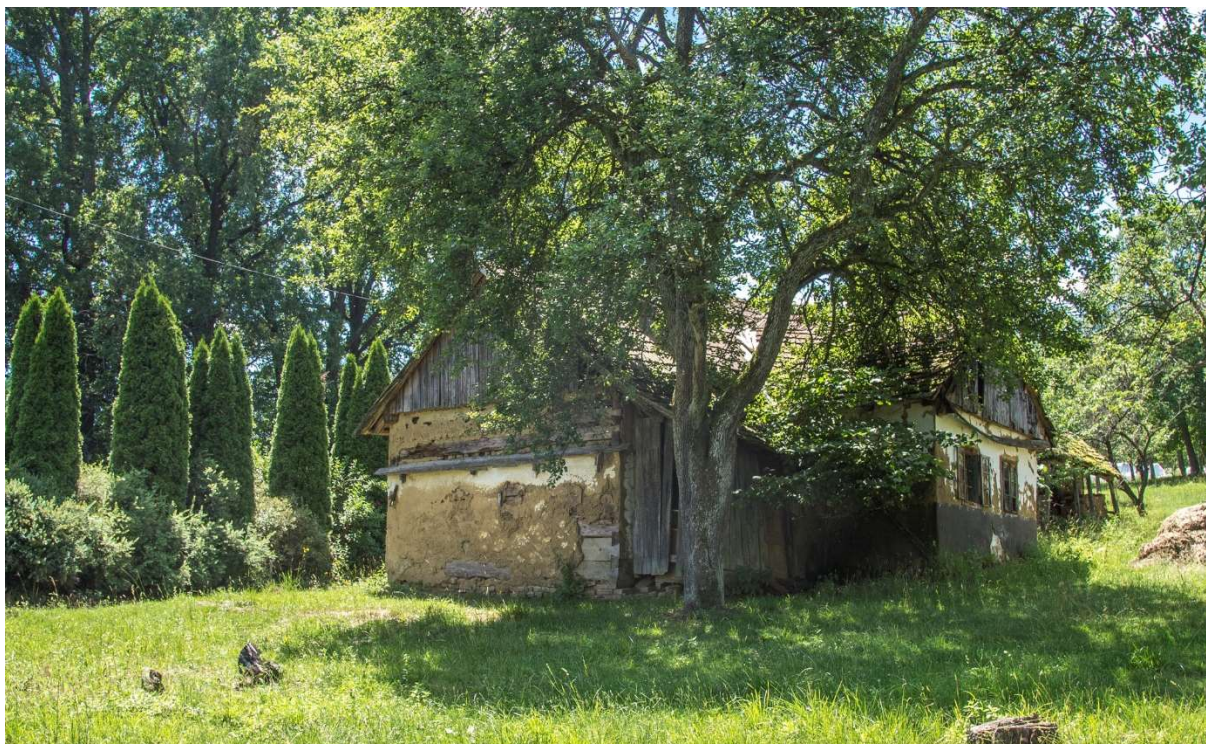
ÖRÖKSÉGÜNK – A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETE, HELYI VÉDETT ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG

A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETE

A kis falut 1334-ben említik először Scentelsebethként, 1375-ben Zenthelsebeth, 1501-ben Felsewzenthesebeth. Nevében egykori temploma védőszentjének, Szent Erzsébetnek neve bújjik meg.

A középkorban több, környékbeli településhez hasonlóan Bánffy birtok volt. 1334-ben Csesztreggel és Kerkakutassal együtt, mint Miklós mester ősi és hagyományos birtokát említik. 1429-ben Széchy János szerezte meg, amikor is Zsigmond király ezt a birtokot, más területekkel együtt neki ajándékozta. Bár a Bánffyak többször kísérletet tettek visszaszerzésére, az a Széchyeké maradt. A már a török megszállás elején jobbágyközségként számon tartott falut a török feldúlja, a falu elnéptelenedett, pusztává vált.

1572-ben a birtokot császári parancsra megosztották Széchy Margit és lányai között. 1583-ban két úrnőt, Salm Anna hajadont és Magdolnát (Poppel László felesége) iktatták birtokba. 1591-ben ismét a Széchy család férfi ága szerzi meg. Széchy Tamás, a földesúr azonban 1609-ben arra kényszerül, hogy Bánffy Kristóftól kölcsönt kérjen, Szent Ersbethet ezért zálogba adta. A török időkben nemcsak a törökök dúlták fel, hanem magyar katonák is sok kárt okoztak itt. 1650-ben Batthyány Ádám jelentette Zrínyi Miklós főkapitánynak, hogy a „szentpéteri katonák rajtaütöttek a faluban levő malmára s onnan öt köből búzát vittek el”.

1621-ben Bánffy Kristóf levelet küldött a szécsiszigeti várba és arról tudósította a kapitányt, hogy a Zrínyiekkel együtt a török ellen induló hadak gyülekező helye Felső Szent Erzsébet. "Szent Erzsébeth villa" a szécsiszigeti vár és uradalom része, judicatus, gróf Széchy Péter birtoka. Két kétkerekű malom és makkos erdő tartozott hozzá.

A törökök kiűzése után 1690-ben előbb gróf Kéry Ferencé lett, majd a fiscus birtokolta. Ekkor hat népes jobbágycsalád és egy zsellér lakta. Kevés az igás állat, ezért gyakori, hogy az ökor mellé tehenet fognak az eke elé. Feljegyzik a korabeli dikálisban, hogy ebben az időben a töröknek is adóznak. A török földesúr Aggo Czihajo, akinek évi 8 forintot, a szultánnak pedig évi 3 forintot adtak. Ezenkívül természetbeni szolgáltatásokkal és fuvarozással adóztak. Kéry Ferenc és neje, Szécsi Margit a birtokot a szécsiszigeti javakkal együtt örökjogon eladta Szapáry Péternek 10 ezer forintért. Később egy időre a kincstáré lesz, majd 1712 után előbb a Széchenyiek, végül Szapáry Pál gróf szerezte meg. A betelepítést kedvezmények adásával, a szolgáltatások elengedésével segítették elő.

A rétek mélyen fekvők, a Kerka minden évben elöntötte, ezért a széna silány minőségű volt. A szőlőhegy akkoriban terméketlen. Tűzi- és épületfájuk volt elég, deszkának és edénynek való elegendő, zsindelynek és más faeszköznek való nincs. Ahol az uradalom nem legeltet, ott lehet makkoltatással a sertéseket feljavítani. Gyümölcsös nincs. Halas víz sincs. Mária Terézia úrbéri erdőt adományozott az itt élőknek. Határában fontos malom működött.

A XVIII. századi újjátelepítés nem a régi falu helyén, hanem az eredeti településtől körülbelül 1 km-re kezdődött meg, amely ekkor Szapáry Péter szécsiszigeti birtokos területe volt. A falut 1792-ben Szentgyörgyvölgy filiájaként írják le, és még feljegyzik, hogy „Felső Szent Erzsébet területén 11 katolikus és 116 helvéciai él.” Hasonló a helyzet 1830-ban is, akkor a 18 katolikus mellett 125 református él.

1851-ben 11 katolikus és 141 református lakja a települést. A feljegyzések egy tanítót is említenek, aki írni és olvasni tanítja a gyerekeket, és ezért pénzt, fát és terményeket kap.

A földek gyenge minőségűek voltak, egy 1828-ból származó leírás szerint, a rossz talaj adottságok miatt a területnek csak egyik felét vetették be, a másikat pihentetni kellett. A földet egy nyomásban művelték, négy igavonóval és háromszori szántással. Gabonát – főleg rozst és kevés zabot termeltek – a szűkösség miatt nem adtak el. Dohányt és kukoricát nem vetettek, kenderet és lent csak szükség szerint.

A jobbágyi viszonyok megszűnte után, a tagosítás megtörténtekor a terület csaknem kétharmada a gróf Szapáry családé volt. A felosztás után a legnagyobb birtokos Hajba Ferenc lett 22.328 négyszögöl területtel.

A második világháború előtt Szentgyörgyvölgygel együtt az alsólendvai járáshoz tartozott. Ekkoriban lakosainak száma 168, melyből 143 református, 16 katolikus, 5 evangélikus és 4 izraelita. A faluban egy-egy fa- és vegyeskereskedés, cipész, kovács és kádár működött. A lakóházak száma 47 volt. Iskolája nem volt, a lakosság 91%-a mezőgazdasági őstermelő. Ez az arány még 1949-ben is 87%.

Felsőszenterzsébet hivatalosan becsült népessége jelenleg 19 fő.

Felsőszenterzsébeten jelenleg három régészeti lelőhelyet tartanak nyilván:

- Felsőszenterzsébet, Alsó-nyároska – késő középkori telepnyom, római kori temető
- Felsőszenterzsébet, Felső-nyárosok – kora újkori telepnyom
- Felsőszenterzsébet, Vár – római kori temető

A településen műemlék nem található.

HELYI VÉDETT ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG

A község önkormányzata a helyi építési szabályzatával 4 lakóépület vagy épületegyüttes és a harangláb helyi védelméről döntött. A védelemben részesülő építmények a falu egykori identitását őrző, a múlt század első feléből és a századforduló időszakából megmaradt értékes lakó és gazdasági épületek, melyek építésük korából reprezentálják a tehetős kis- és középparasztság életkörülményeit. Bemutatják a különböző építési szokásokat, anyaghasználatot és díszítéseket.

Lakóház, Petőfi u. 26. hrsz: 57 XX. század eleje

Lakóház, Petőfi u. 27. hrsz: 54 XX. század eleje

Lakóház, Petőfi u. 30. hrsz: 70
Polgári stílusú lakóház és gazdasági épület, XIX. század vége

Lakóház, Petőfi u. 15. hrsz: 167
Polgári stílusú tornácos lakóház és gazdasági épület, XIX. század vége

HARANGLÁB

Petőfi u. hrsz: 33/1

A térség jelképének számító, a faluban jelenleg látható 1983-ban épült harangláb a Kerkavölgy más haranglábaihoz képest eltérő felépítésű. Hasonlít a kéttetős, süveges, szoknyás haranglábakra, de mégis kissé idegenszerű, jurtaszerű sátorforma. Szokatlanul széles oldalakkal bír, nagy területű szoknyája teljesen zárt, az ezeket tartó oszlopok és íves tartók ragasztott faszerkezetek, és faszindellyel fedett. Anyagában hasonló, de szépségében, tömegkialakításában elmarad évszázados elődjétől.

A régi harangláb...

és az új

A TELEPÜLÉSSZERKEZET ISMERTETÉSE, KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE, ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSKÉP, TELEPÜLÉSKARAKTER LEÍRÁSA

Felsőszenterzsébet Zala megye nyugati határa mentén, a Kerka-patak völgyének déli oldalán elhelyezkedő szórványosan beépített egyutcás zsáktelepülés. A szétszórtan fekvő beépített területek által a falu ma is a régi, az évszázadokon át öröklődött hagyományos faluképet őrzi. A szeg (Őrségben szer) és szórvány-települések az Alpokaljai dombvidék jellemző települési formája, melyek egyrészt a domborzati viszonyokhoz alkalmazkodtak, másrészt letükrözik a földterületek tulajdonlását. A szegek nemzetségi szálláshelyek voltak, melyek idővel kiterelvényesedtek. Az összetartozó családok az erősen tagolt völgyes, dombos területen halmazt alkotva építették fel házaikat. A szer házait és területét az ott élők által művelt termőföldek vették körül. A kis házcsoportok az idők folyamán helyenként nagyobb halmazzá, faluvá nőttek össze. Formai változatai között egyaránt megtalálható a tömörült halmazos és az utcás-soros település-szerkezet, Felsőszenterzsébet ez utóbbihoz tartozik.

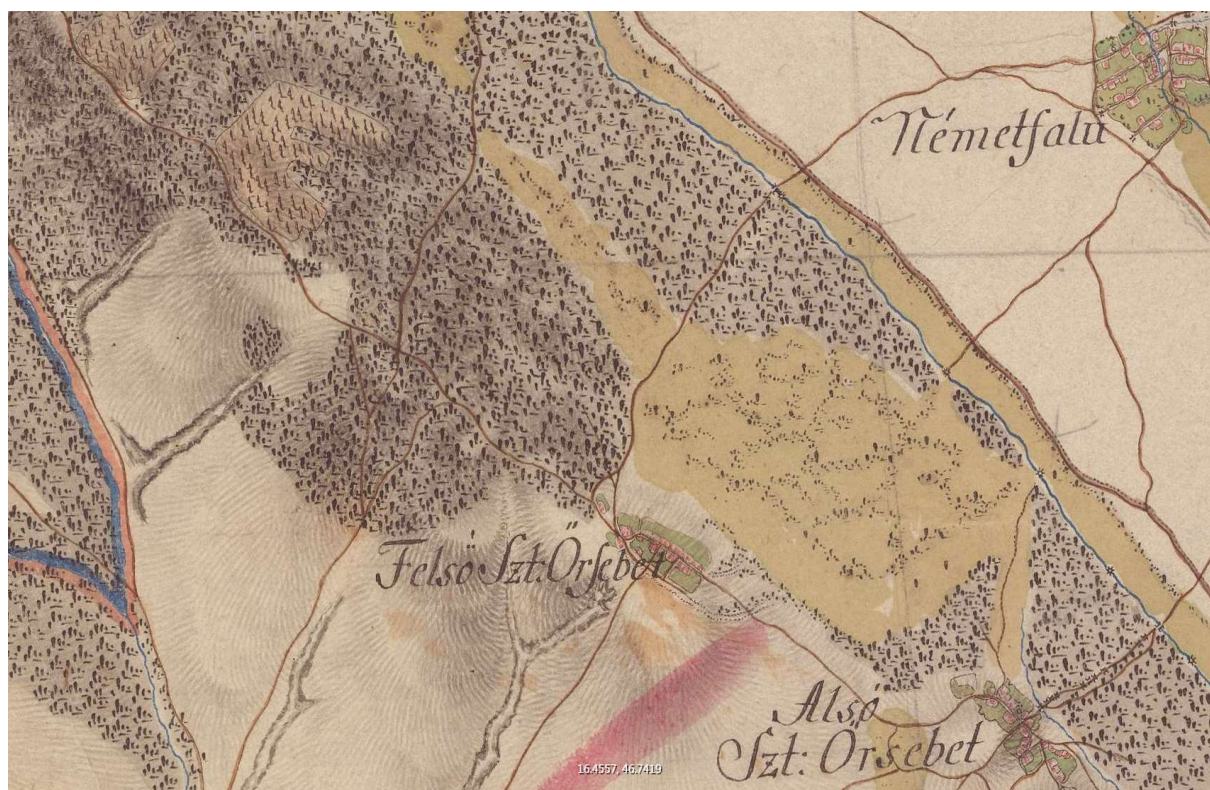

A szeges és szeres hagyományos településformák fennmaradásának okai között kell említeni, hogy az Órség, a Göcsej és Hetés tájegységeken határvédelemmel megbízott szabad emberek, nemesek éltek, birtokolva az általuk művelt földterületeket. Az így kialakult birtokrendszert sem a török megszállás, sem azt követően az új nagybirtokok kialakulása nem változtatták meg és ennek köszönhetően a korábban kialakult települési forma változatlan maradt. A nyugati határszél ezen tájegységeire jellemző a kisebb halmazokból összetevődő és halmazszerű telekszerkezettel rendelkező településszerkezet, mely karakteresen eltér az egykori nagybirtokok területén kialakult jobbágyfalvak fésűs szalagtelkes rendszerétől.

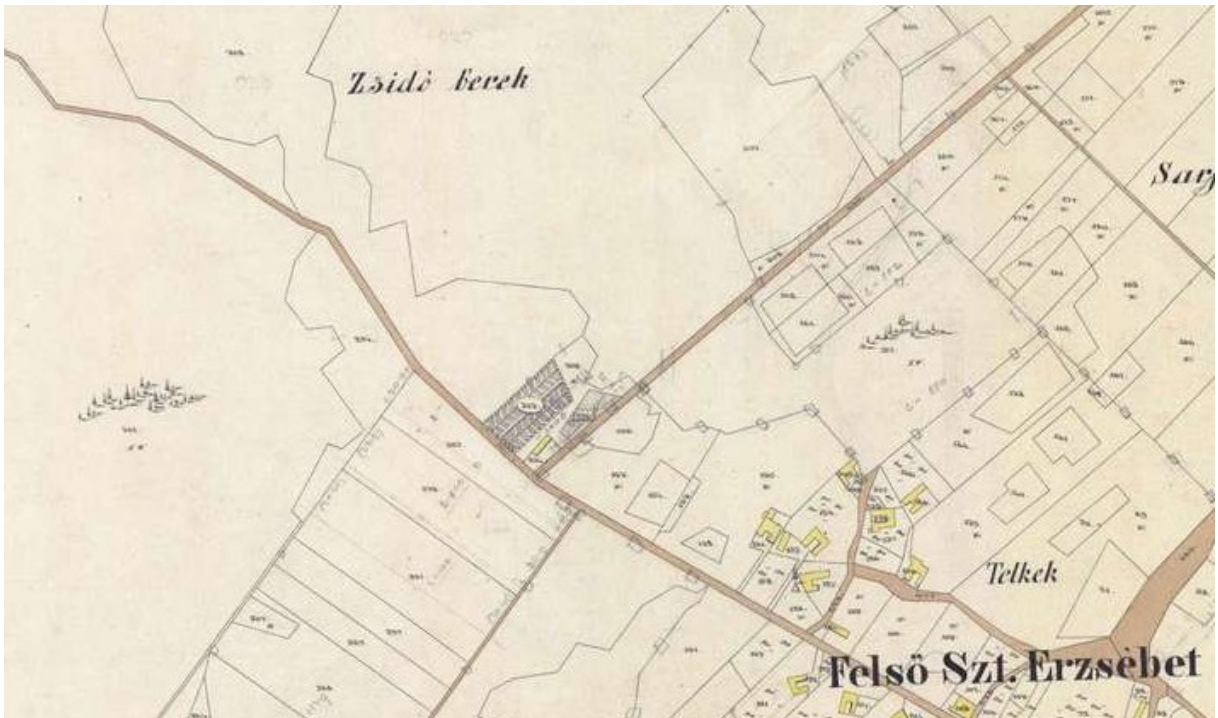
Felsőszenterzsébet telekszerkezete a falut feltáró – Kerka-patakkal párhuzamosan kialakult – Petőfi Sándor utcára felfűződő, többségében négyzetes alakzatú telkekből áll. A szeges településszerkezetre utal, hogy az utcafrontok nincsenek mindenütt folytonosan beépítve, az épületek, épületcsoportok elszórtan helyezkednek el a nagy mélységű belterületi telkek szövedékén. Nem jellemző a hagyományos falvakban megszokott telekhasználat, melynek során az utcafronti sávban a lakóépületek, mögöttük pedig a gazdasági épületek épülnek fel. Az épületek – lakók és gazdaságiak egyaránt – laza halmazt alkotva csoportosulnak változó nagyságú beépítetlen területet elhagyva az egyes csoportok között.

Felsőszenterzsébet régi település. Az 1787-es 1. katonai felmérés térképe már jelöli. Ekkor a települést feltáró fő utca, a mai Petőfi Sándor utca kétoldalasan beépített volt, mely utcával párhuzamosan, tőle délre kialakult egy másik utca is. A legkorábban kialakult északabbra elhelyezkedő utcának a helye ma már nehezen beazonosítható, a Petőfi utcától északra lévő kis utcaszakas és a telkeken beljebb elhelyezkedő házak, házcsoportok utalnak az egykori nyomvonalra.

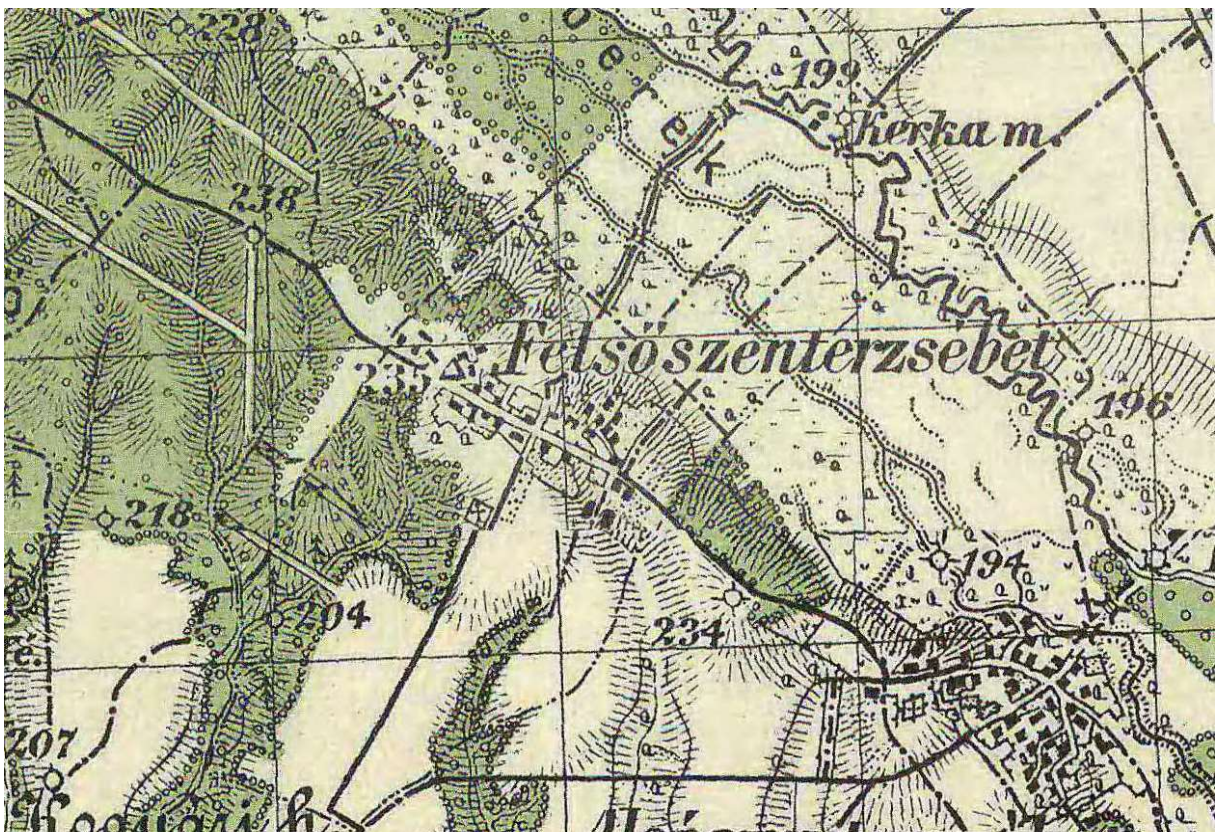

1. katonai felmérés térképe

Az 1860-as kataszteri térképen mai területének nagy része beépített, ma is létező utcái már szerepelnek. A telkeken ekkor sok esetben körülépített udvaros házak, vagy kerített házak épültek, melyet a kataszteri térkép jól mutat. A település észak-nyugati csücskében voltak szőlőművelésű területek Bot-hegyen, mely terület mára teljesen beerdősödött. A kataszteri térkép ábrázolja a település észak-keleti határa mentén, a Kerka-patak partján működő Kerka-malom épületeit is. Ahogy az már a fenti 1. katonai felmérés térképén is látszik, a Kerkafalva irányába vezető út fontos összekötő útvonal volt, mely mentén később a malom is kialakult. A település belterületétől délre, az út nyugati oldalán alakult ki a temető területe.

Kataszteri térkép, 1860

A falu népességének száma 1900-ban a legmagasabb, 250 fő. Társadalmát érintő történelmi eseményeknek és az általánosan lezajló urbanizációnak következtében a népesség száma folyamatosan és drasztikusan csökken. Az utóbbi néhány évben megállt a fogyás és kisebb mértékű növekedés tapasztalható, ma alig 20-an lakják. A településen új beépítések nem alakulnak ki, a falu szerkezete nem változik, új utcák, új beépítések nem jönnek létre.

A településszerkezet változását eredményezi, hogy a múlt század második felében a hagyományos, földtulajdonon alapuló gazdálkodás megszűnt, a lakóterületeken új gazdasági épületek nem épülnek. A földművelésből élők száma nem jelentős, a korábbi virágzó gazdaságokhoz képest a telkek gazdasági funkciója visszaszorulóban van. A falu külterületén szántó, rét és legelő művelés található, a település északi, déli és nyugati határa mentén nagy kiterjedésű erdőművelésű területet helyezkednek el. A településen szőlőművelésű területek, egykori zártkerti területek már nincsenek.

A Kerka völgyében megbúvó kis település elzártnak, gazdasági fejlesztések nélkül, előregedett és megfogyott népességgel élte meg a rendszerváltást. A 90-es évektől létrejött privatizáció során a korábbi parasztgazdaságok már nem újultak meg, a korábban állami és szövetkezeti nagybirtokrendszer magántulajdonba kerülve állandósult. A mezőgazdaság, a termőföld eltartó képessége minimális. Változást a térség és így a község idegenforgalmi szerepének erősödése eredményezte. E változások során fontos szerepet kap a község a XX. század első feléből származó építészeti örökség megmentésében, a magára hagyott, egykor gazdagon és gyönyörűen kialakított épületek felújításában, revitalizálásában.

A község általános településképét a múlt század első felének sajátos építészete határozza meg. A ránk maradt nagyon értékes örökség sajnálatos módon csak néhány esetben újult meg, újabb épületek csak a múlt század második felében alakultak ki, de számuk elenyésző, a meglévő épített környezetbe ékelődve helyezkednek el. A település ránk maradt építészete a tájegység, Hetés magyarországi területén, a Kerka- és a Szentgyörgyvölgyi-patak völgyeiben lévő falvak különlegesen gazdag paraszti világának hagyatéka. Elkülönül a tőle északra lévő Órség és a keletre lévő Göcsej építészetétől, karakteresen sajátos, a szomszédos tájegységeknél gazdagabb, mivesebb örökséggel rendelkezik.

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK ISMERTETÉSE, A TELEPÜLÉSKÉP, AZ ARCULATI JELLEMZŐK ÉS A TELEPÜLÉSKARAKTER BEMUTATÁSA

A község területének egészét a múlt század első felének építésze határozza meg. A faluban néhány későbbi épület is létrejön, de ezek mennyisége a falu összes épületállományához képest nem meghatározó, így a község lakóterületei egységes településkarakterrel, a XX. század közepe előtti falu, az „ófalu” arculatával jellemezhetők.

A terület használatával összefüggésben sajátos, a többi területtől eltérő építészet jellemzi a különleges területeket, melyek építményei a terület használatával összefüggésben, használatuk által meghatározottan valósulnak meg. E területkategóriához tartozik a temető, valamint a Makovecz Imre által tervezett bagolyház területe. A különleges területek bemutatását az 5.2. fejezet tartalmazza.

A község közigazgatási területének szinte teljes egésze a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület országos övezetébe tartozik. Az Országos Területrendezési Tervről szóló törvény rendelkezik e terület tájképi egységének és a hagyományos tájhasználatnak fennmaradása érdekében a területhasználatra és az építmények tájba illeszkedésére vonatkozó szabályok megalkotásáról. A törvényi kötelezettségnek történő megfelelés érdekében a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület táji és építészeti karakterének vizsgálatát tartalmazza az arculati kézikönyv. Az építészeti karakter vizsgálata ebben a fejezetben, az 5.3. szakaszban, míg a táji és természeti értékek leírása a 7. fejezetben található.

JELMAGYARÁZAT:

- A XX. század közepe előtti falu, "ófalu" területe
- Különleges terület
- Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület

5.1

A XX. SZÁZAD KÖZEPE ELŐTTI FALU, AZ „ÓFALU”

Felsőszenterzsébet gazdasági központoktól távol eső település, a mezőgazdaság népességeltartó képességét elveszítette, lakossága erősen megfogyatkozott, így építészetét a múlt század közepe előtt létrejött épületek határozzák meg. A XX. század második felében és az ezredfordulót követően kevés új épület jött létre, kis mértékű változást a meglévő épületek felújítása, bővítése eredményezett. A múlt század első feléből, esetenként a XIX. századból ránk maradt épületek az akkori vidék, a paraszti világ lakó és gazdasági épületei. A lakóházak kialakítása, mérete, díszítettsége tulajdonosának az akkori társadalomban elfoglalt helyétől, egzisztenciájától függött. Felsőszenterzsébet sokszínű építészeti öröksége a szegényebb, valamint a kis- és középbirtokkal rendelkező tehetősebb parasztság hagyatéka.

Itt is fellelhető a hagyományos egytraktusos hosszház, mely a magyar vidék általánosan elterjedt épülettípusa volt. Az épület jellemzője, hogy szélességét a fafödémrel áthidalható fesztáv határozta meg, nyeregtetővel fedett, mely oromzattal, vagy kontyoltan volt kialakítva, Felsőszenterzsébeten ez utóbbi jellemző. Általában egy lakószobával rendelkezett az utcafront irányába, a talajszinthez közeli padlóval, alacsony lábazattal építették. Az

épületet hosszanti irányba kísérő tornác e vidéken nem volt használatos, ugyanakkor a középső részen elhelyezett bejárat előtt kisebb keresztszárny építésével fedett teret, „kódisállást” alakítottak ki. Néhány épület napjainkban is őrzi az egykori népi lakóház alaptípusát.

A gazdagabb épületek esetében az épület tömegének vázát továbbra is a nyeregtetővel fedett hosszház adja, de annak szélessége, így a tetőzete és tömege is megnő. Lábazata, belmagassága magasabban került kialakításra. Az épülettípusnak jellemzője a főtömeg keresztzárnyal történő kiegészítése, mely hol a bejáratot zárt előtér terét adta, hol oszlopos nyitott tornácként jelölte ki a bejáratot. Jellemző a homlokzat vakolatdíszekkel történő tagolása, gazdag díszítése. Ilyen gazdagabb, díszesebb lakóépület csak néhány van a településen.

A lakóépületeken kívül a faluban számtalan szebbnél szebb gazdasági épület maradt meg az egykori parasztgazdaságokból a XX. század első feléből. Jellemzőjük az egyszerű és szabályos építészeti tömeg, valamint az egységes anyaghasználat, a cserépfedés, a téglák és a faszervezetek alkalmazása. Ezek az épületek a falu építészeti arculatához ugyanúgy hozzátartoznak, mint a lakóépületek, tömegük halmaza jeleníti meg a települést a tájban. Fellelhető még néhány borona falú gazdasági épület is. Sajnálatos, hogy ezek az épületek sok esetben napjainkra elvesztették gazdasági szerepüket és így tulajdonosaik csak szerelemből óvják őket, vigyáznak állagukra. Féltő, hogy a napjainkra megüresedett pajták és istállók el fognak pusztulni, szegényítve ezzel a falu építészeti örökségét.

A múlt század elejének karakteres építészeti öröksége mellett a település arculatát meghatározzák a század közepére jellemző építészeti stílusok is. A hosszházak után a háborút megelőzően és azt követően is épültek az úgynevezett hajlított házak, melyek a település utcaképeben szórványosan helyezkednek el.

A hajlított házak mellett fellelhető néhány utcával párhuzamos tetőgerincű, a hajlított házakhoz képest nagyobb tömegű lakóépület is, melyeknek utcafronton szigorú homlokzati nyílásrendje alakult ki.

A második világháborút, valamint a falu számára vészterhes 50-es éveket követően csak nehezen és kis mértékben indul el az új építés. A 60-as évektől megvalósuló gazdasági konszolidációval megjelenő úgynevezett „sátortetős” épületek nem jellemzőek a településre. A múlt század második felétől ezt a korszakot követően néhány újabb lakóépület épült. Mennyiségük nem jelentős, nem jönnek létre új utcák, a hajlított házakhoz hasonlóan csak foghíjszerűen épülnek be a meglévő épületek közé.

5.2

KÜLÖNLEGES TERÜLETEK

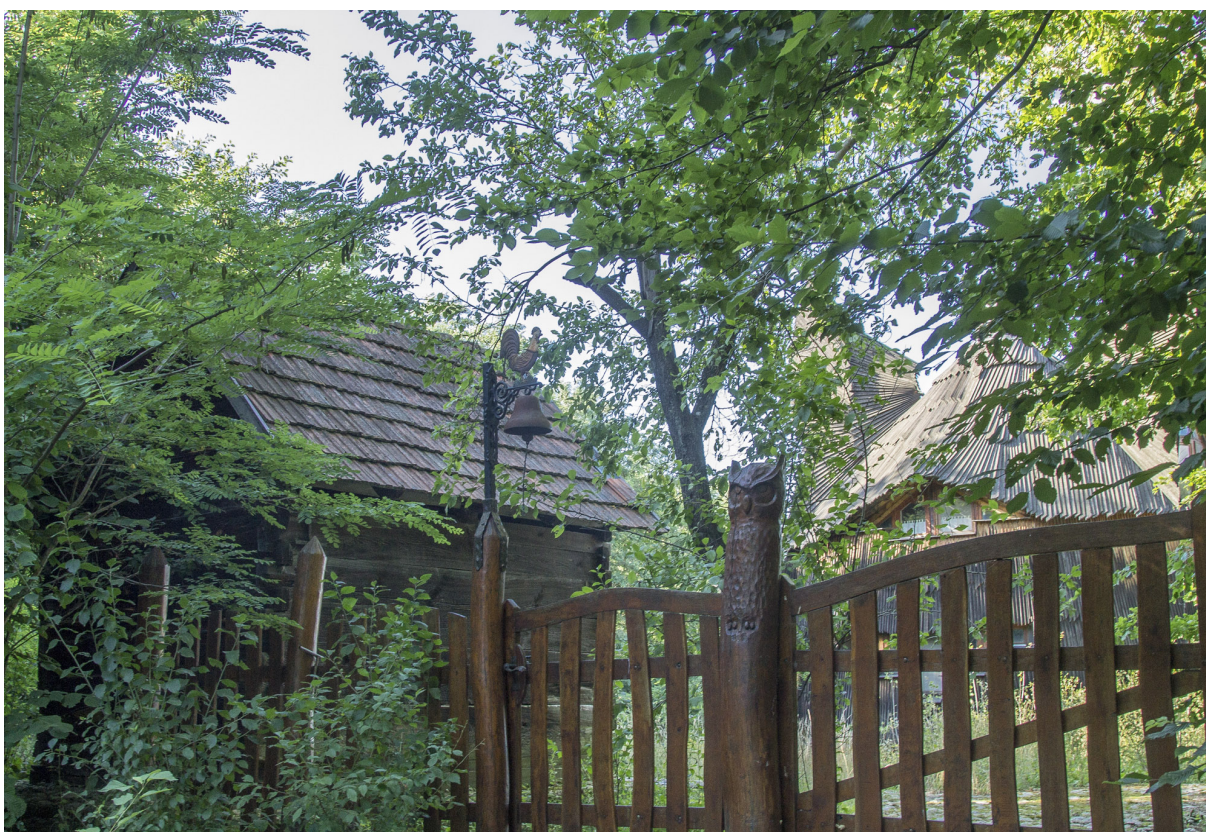
A településkép szempontjából a fontosabb terület ismertetését tartalmazta a korábbi fejezet, mely az épülettípusok alapján ismertette az „ófalú” építészeti arculatát. A lakóterületen túl található olyan terület, melynek használata speciális, beépítésének módja a használattal összefüggően egyedi. Felsőszenterzsébet esetében ilyen a temető és a bagolyház területe. Ezeket a területeket a településképi arculat vizsgálata szempontjából különleges területeknek tekintjük.

A temető és a bagolyház területének funkcióból adódóan nagyon eltérő építményei nem befolyásolják a község építészeti arculatát, az itt található épületek, építmények építészeti megjelenését elsősorban a terület rendeltetése determinálja. Ebből következően építészeti arculatuk befolyásolását, szabályozását a településképi rendeletben nem tartjuk szükségesnek, az arcuati kézikönyvben építészetükre vonatkozó ajánlásokat nem fogalmazunk meg. Ismertetésük ennek ellenére indokolt, hiszen a község fontos közhasználatú területe.

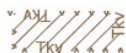
Kép forrása: <http://morisbakancslista.blogspot.com/2016/05/felsoszenterzsebet.html>

5.3

TÁJKÉPVÉDELMI SZEMPONTBÓL KIEMELTEN KEZELENDŐ TERÜLET ORSZÁGOS ÖVEZETE

A tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület országos övezetét a hatályos településszerkezeti terv – miután az a hatályos megyei területrendezési tervnél korábban készült – nem pontosította, nem jelölte. Rendelkezésünkre állt az Őrségi Nemzeti Park adatszolgáltatása szerinti övezet lehatárolás. Ez a lehatárolás a település szinte teljes egészét az övezet részeként jelöli. Az országos övezet területe külterületi erdő- és mezőgazdasági terület-felhasználású településrészeket és a lakóterületeket fedi le.

Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület

A lakóterületek, belterületek építési módja, a tájat alakító épület-elhelyezés sajátja a laza halmazt alkotó szegek létrejötte, a területek szórvány halmazszerű beépítése. Ennek az építési módnak, a jellegzetes épülettípusoknak részletes ismertetését a korábbi fejezetek már tartalmazták.

A tájképvédelmi övezet területének nagyobb része mezőgazdasági és erdőterület, épület ezeken a területeken csak néhány található. A táj nagy kiterjedésen beépítések által érintetlen, természetes állapotú, melynek táji és természeti értékelését a 7. fejezet tartalmazza.

AJÁNLÁSOK – ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETENKÉNT

A falu 5. fejezetben ismertetett építészetének megtartása, minőségének javítása érdekében ebben a fejezetben megfogalmazásra kerülnek az építészeti arculat fejlesztésének legfontosabb céljai. Javaslatot adunk a területen történő építések arculatot meghatározó elemeinek kialakítására, illetve azok településképi rendeletben történő szabályozására.

Az Országos Településrendezési és Építési Követelményekről szóló kormányrendelet általános elveket fogalmaz meg a meglévő épített környezetbe történő új építés illeszkedésére vonatkozóan. Javasoljuk, hogy a településképi rendeletbe az illeszkedésre vonatkozó követelmény általános szabálya kerüljön megfogalmazásra a következők szerint:

A község területén minden építményt a környezettel, a településképpel összhangban kell létesíteni és fenntartani. A településképileg meghatározó területen a rendeltetésének megfelelően, a helyszíni adottságokat figyelembe véve úgy kell a területet hasznosítani, beépíteni, hogy a létesítmény ne zavarja a szomszédos telkek és építmények, önálló rendeltetési egységek rendeltetésszerű használhatóságát, illeszkedjen a környezet és a környező beépítés természeti és építészeti adottságaihoz. Az építészeti adottságokhoz és környezethez történő illeszkedés során figyelembe kell venni a környezetben kialakult épülettömeg nagyságát, arányait, kialakításának módját és az épület terepre illesztését.

A településképi szempontból meghatározó területek közül két zónára vonatkozóan javasolunk megfogalmazni ajánlásokat. A zónák épített környezetének ismertetése során az 5.2. sorszámú különleges területek bemutatásánál már említésre került, hogy ez a terület olyan sajátosságokkal rendelkezik, melyek révén annak építészete nem a települést jellemző arculati egységhez, hanem a terület különleges rendeltetéséhez kapcsolódik. Ennek következtében e területek építészeti arculatának befolyásolására célok és megvalósításukhoz eszközök meghatározása nem lehetséges és nem is szükséges.

Az 5. fejezetben ismertetett településképi szempontból meghatározó területekkel, az ófaluvá és a tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület országos övezetével kapcsolatosan a településképi célokat e dokumentum a továbbiakban megfogalmazza és ajánlást tesz a településképi rendelet segítségével megvalósítható eszközök meghatározására.

1. A FALU XX. SZÁZAD KÖZEPE ELŐTTI ÖRÖKSÉGE – AZ ÓFALU ÉPÍTÉSZETI AJÁNLÁSA

Felsőszenterzsébet háború utáni történelmének, valamint a gazdasági központoktól távoli falvakat érintő urbanizációs folyamatoknak köszönhetően a község épített környezetét a múlt század első felének építészeti öröksége határozza meg. A század második felében és az ezredfordulótól eltelt időszakban létrejött építészet a településen nem alakított ki új és egységes területeket, nem hozott létre új utcákat, falurészeket. A fejlődésnek, a változások elmaradásának köszönhetően egységet és értéket felmutató építészeti örökséget a múlt század fordulóján és a század első felében létrejött, a falu identitását és arculatát meghatározó épületek, a kis és középparasztság portái jelentik. Cél a napjainkban építészeti egységben megmaradt örökséget, a település karakterét megőrizni. Az ófalu arculatát meghatározó egységesség megtartása és megteremtése az illeszkedő, egyszerű és osztatlan épülettömegek és tetők kialakításával, a tetők héjazatának azonosságával és a régi épületek korhű felújításával érhető el. Ajánlott építészeti eszközök a következők:

Új épület építése estén

- az épületeket a szeges beépítés hagyományait megtartva oldalhatáron álló építési mód szerint, környezetének megfelelő előkerttel kell elhelyezni.
- lakóépületet a telek közterület felőli frontján kell elhelyezni.
- utcafronttal szöveget bezáró hosszépület kialakítása esetén az épület tetőzetét oromzattal kell lezárni. Az épület közterület felé néző oromzatán erkély, vagy loggia nem helyezhető el.
- utcával párhuzamos beépítés esetén az épület közterület felőli tömegét osztatlanul, zárt egységben kell kialakítani.
- hagyományos építési mód szerint tagolatlan, vagy a hagyományos tagolással – hosszház középső vagy hátsó keresztzárnyal történő kiegészítésével - kialakított épülettömeget kell létrehozni.
- az épület tömegét meghatározó tetőzetet szimmetrikus magastetővel kell kialakítani, melynek hajlásszöge 35-40 fok közötti, héjazatának anyaga natúr agyagcserép. Az épület közterület felőli tömegéből kiemelkedő egység, domináns tetőfelépítmény nem létesíthető. A melléképületeket a főépülettel azonos hajlásszögű és héjazatú tetővel kell ellátni.
- a vakolt homlokzati felületeken világos pasztellszínek használhatók.

Meglévő épület

- felújítása, átalakítása és bővítése vagy az épület építészeti arculatának egységességét megtartva az eredeti építési korának megfelelő stílusban és anyaghasználattal, vagy az épület stílusát a mai kor építészetének megfelelően egységesen átírva történhet.

A XX. század közepe előtti épület

- korhű felújítása során meg kell tartani, vagy vissza kell építeni az épület közterület felőli jellemző nyílásrendjét. Közterület felőli új földszinti nyílás az épület eredeti homlokzati architektúrájához illeszkedően alakítható ki.
- korhű felújítása során a korabeli homlokzati tagozatokat és díszítőelemeket meg kell tartani, megsemmisülésük esetén másolatukat vissza kell építeni. A vakolt homlokzati felületet festetten kell felújítani, melynek során világos pasztellszínek használhatók.
- korhű felújítása során a magastető héjazatának anyaga piros színű agyagcserép lehet, rajta közterület felé nézően tetőfelépítmény nem helyezhető el.

Utcafronti kerítés

- az épület stílusával összhangban, áttörten építhető, a belátás gátlása csak növényzettel alakítható ki.

2. TÁJKÉPVÉDELMI SZEMPONTBÓL KIEMELTEN KEZELENDŐ ORSZÁGOS ÖVEZET TERÜLETÉRE VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK

A község területét lefedő tájképvédelmi övezet a külterületi mező és erdőgazdasági területek mellett lakóterületeket is lefed. Az egyes területek beépíthetőségéről, az ott elhelyezhető épületek és építmények rendeltetéséről, a beépíthetőség normatív szabályairól a helyi építési szabályzat állapít meg rendelkezéseket. Ajánlásunk az építési szabályzat szerint elhelyezhető építmények építészeti kialakítására vonatkozóan tartalmaz javaslatot a településképi rendelet megalkotásához.

Az „ófalu” településképileg meghatározó területe és a tájképvédelmi övezet területe átfedésben van egymással. Az „ófalu” területére a településképi szempontból javasolt korlátozásokat az előző szakasz tartalmazza. A tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő övezet egyéb részeire, a mező- és erdőgazdasági területekre, valamint a majorságok területére javasolt építészeti követelmények a következők:

A tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő országos övezet területén

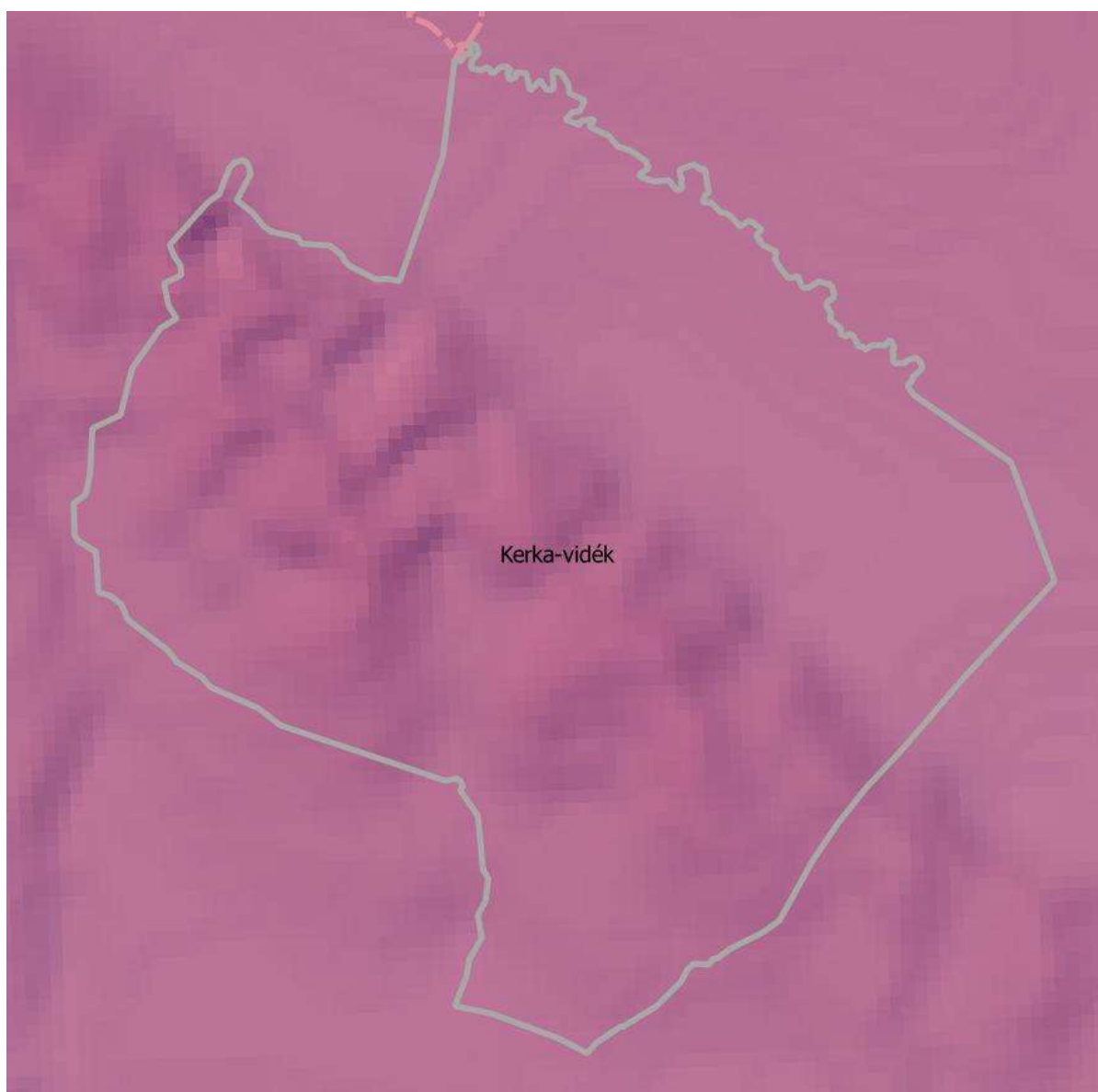
- a hagyományos tájhasználatot meg kell tartani,
- adótorony, hírközlési építmény, szélerőmű nem létesíthető,
- építményt elhelyezni a tájszerkezetbe illeszkedő beépítési móddal lehet, melynek érdekében a csarnok jellegű épületeknél az épületek hossz tengelyét a lejtősdomboldalakon a szintvonalakkal párhuzamosan kell elhelyezni, a csarnokot a tájképfeltárulás irányából zárt fasorral kell takarni,
- a tájra jellemző építészeti hagyományok megőrzése érdekében a nem csarnok jellegű épületeket 35-40° hajlásszögű, piros színű agyagcserép héjazatú szimmetrikus magastetővel, a csarnok jellegű épületeket sötét, vagy bordó színű tetőzettel, és burkolattal kell ellátni,
- a közlekedési és energetikai infrastruktúra-hálózatok elemei, közművezetékek és járulékos közműépítmények a tájképvédelmi célok megvalósulását nem akadályozó műszaki megoldások alkalmazásával - beleértve a felszín alatti vonalvezetést is – helyezhetők el.

TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

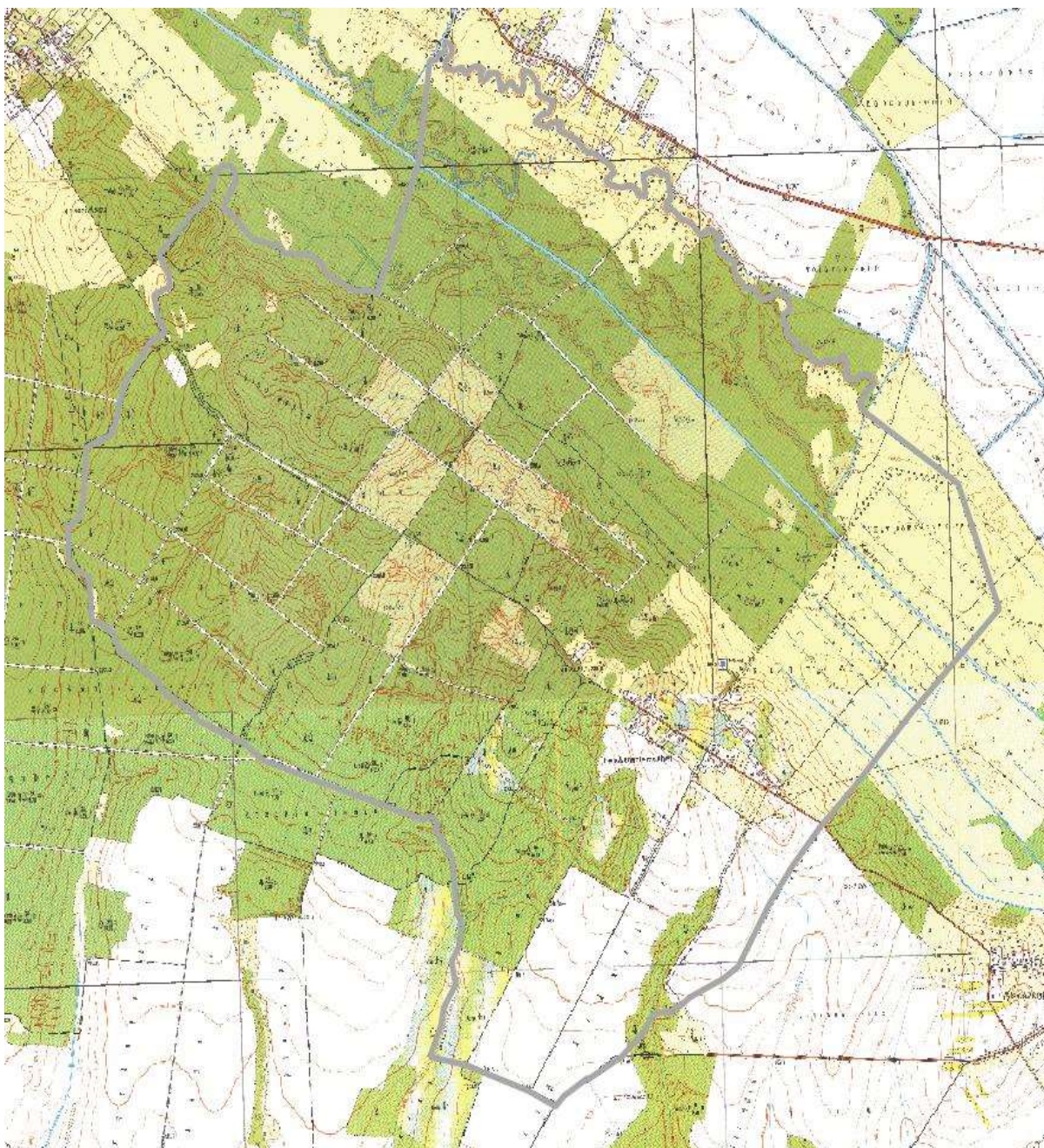
A TERÜLET ÁLTALÁNOS JELLEMZÉSE

Elhelyezkedése, fekvése, természetföldrajzi viszonyai

Felsőszenterzsébet település a Dél-dunántúli régióban, Zala megye nyugati részén a hetési Kerka-völgyben helyezkedik el, Magyarország Kistájkatasztere (Marosi szerk. 1990) beosztása alapján a Nyugat-Zalai-dombság mezorégióon belül a Kerka-vidék (Hetés) kistájba tartozik.

A község a kistájak térképén

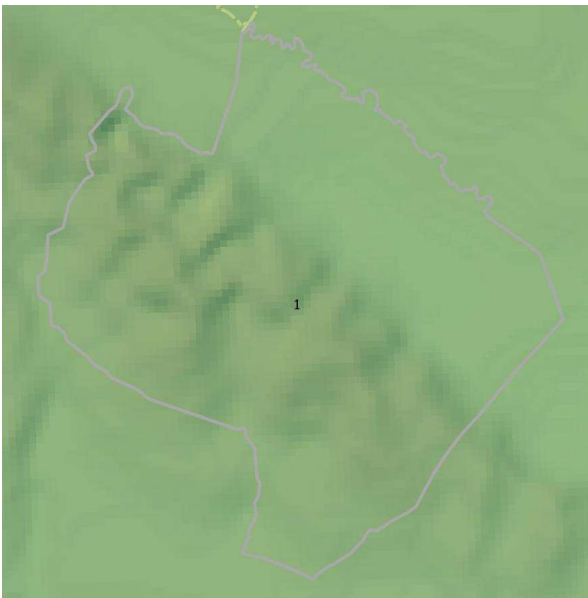
A község a hazai vetületrendszerben, a FÖMI EOV térképén (1986)

Geológia, domborzat

A település és környékének geológiai jellemzőit a Kerka-patak völgye, valamint az attól nyugatra emelkedő lankás dombor határozza meg. A község legmélyebb pontja a Kerka-völgyben 194 mBf, a legmagasabb az Ötös-táblánál mért 254 mBf. A mélyben húzódó ősi variszkuszi alapzatra a földtörténeti korokban lerakódott, változó vastagságú és összetételű üledékek települtek, a felső talajképző kőzetet az Ős-Mura által lerakott folyóvízi üledék: kavics, homok, iszapos-homokos képződmények adják, melyre a Kerka mentén óholocén és jelenkori üledékek rétegződtek.

A település a GoogleMap aktuális légifotóján

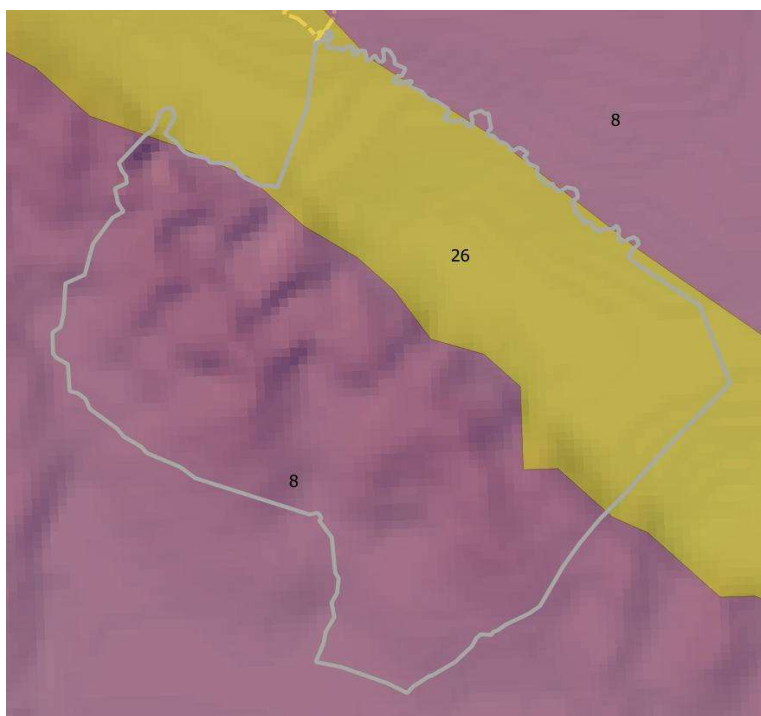

A felszínközeli alapkőzet elhelyezkedése
1 Glaciális és alluviális üledékek

Talajok

A tájban a meghatározó talajok keletkezését a felszínközeli alapkőzeten a potenciális vegetáció és a környezeti faktorok alakították. A patak völgyben a Kerka múlt századi szabályozását megelőzően rendszeresek voltak hóolvadáskor, zöldárkor kiöntések, melynek nyomán alluviális eredetű réti öntéstalajok képződtek. A völgy mellett nyugaton emelkedő enyhe dombokon az erdőkben az idők során pseudoglejes barna erdőtalajok alakultak ki, melyek az alapkőzet

és a határmentén jellemzően magas éves csapadék kilúgozó hatása nyomán savanyú kémiai hatásúak, kötöttek, rossz vízgazdálkodásúak.

A település környékének talajtérképe

8 Pseudoglej barna erdőtalajok
26 Réti öntéstalajok

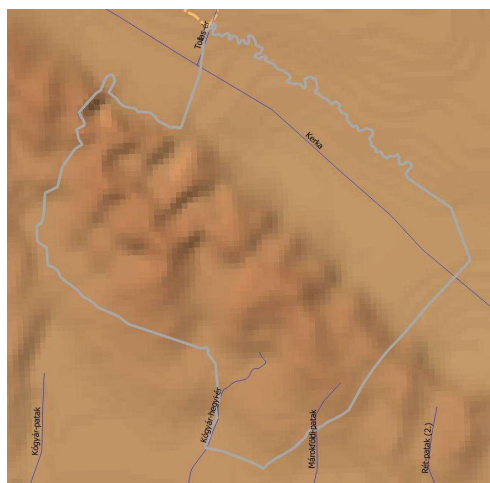
Éghajlat

Éghajlata mérsékeltén hűvös – mérsékeltén nedves, mely közelít a nedves típusúhoz. Az évi átlagos napsütéses órák száma 1860 körül alakul, melyből a vegetációs időszakra 730 jut. Az évi középhőmérséklet 9 °C körüli, a fagymentes napok száma átlagosan 173 nap. A legnagyobb nyári meleg átlaga 32,5 °C, míg a téli minimum -

18,5 °C körül várható. Az évi átlagos csapadék mennyisége 800 mm. A szél irányát tekintve nincs meghatározott helyzet, bármely irányból érkezhetnek a légáramlatok.

Vízrajz

A térség és a település legjelentősebb vízfolyása a Kerka. A vízügyi koncepcionális mederszabályozás következtében a korábban több ágon folyt, meanderező, sekély medrű patak napjainkban egyenes, mélyen bevágódott mederben folyik. Baloldati mellékvíze a településhatáron haladó Tollas-ér. A dombosor völgyeiben fakadó forrásokból táplálkozó Kógyár-hegyi ér és a Márokföldi-patak délnyugati irányba folynak, befogadjuk a Szentgyörgyvölgyi-patak. Említésre méltó állóvíz a Kerka-völgyben korábban nem volt, ám az árvízi duzzasztógát építéséhez használt anyagnyerőhelyhez a Kerkából egy csatorna vizet szállít, így alakult ki a ma horgásztóként használt sekély tó. A patakok menti mélyebb kubíkgödrök, lefűződött kis holtág-szakaszok, erdei kis vizek, a telkek tókái változó vízszintűek, helyenként figyelemre méltó természeti értékeket rejtnek.

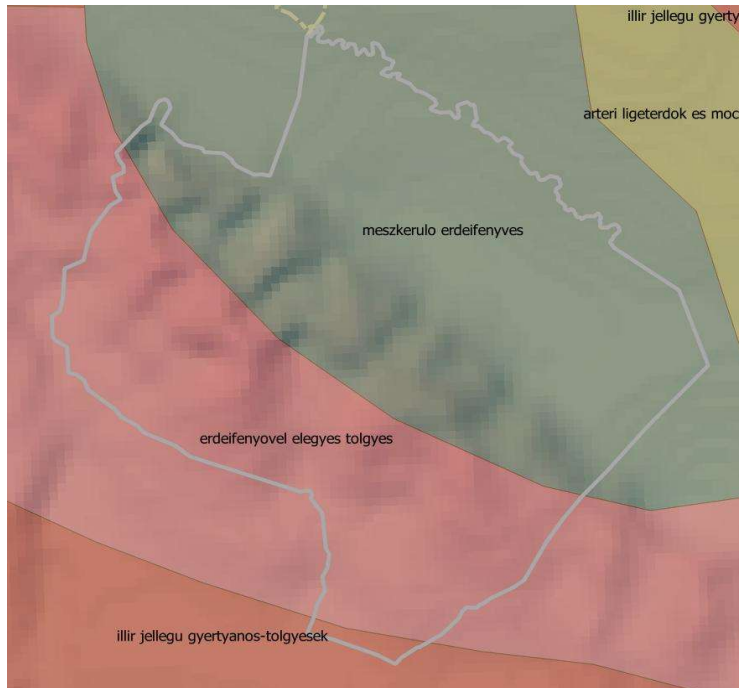
A területen található vízfolyások hálózata
— vízfolyás

A VIZSGÁLT TERÜLET TERMÉSZETVÉDELMI VIZSGÁLATA

Potenciális vegetáció

A potenciális vegetáció megjelenését az utolsó jégkorszakot követő erdősülés folyamatként ismerjük, mikor hazánk területének jelentős részét újra az erdők vették birtokba. A természetes

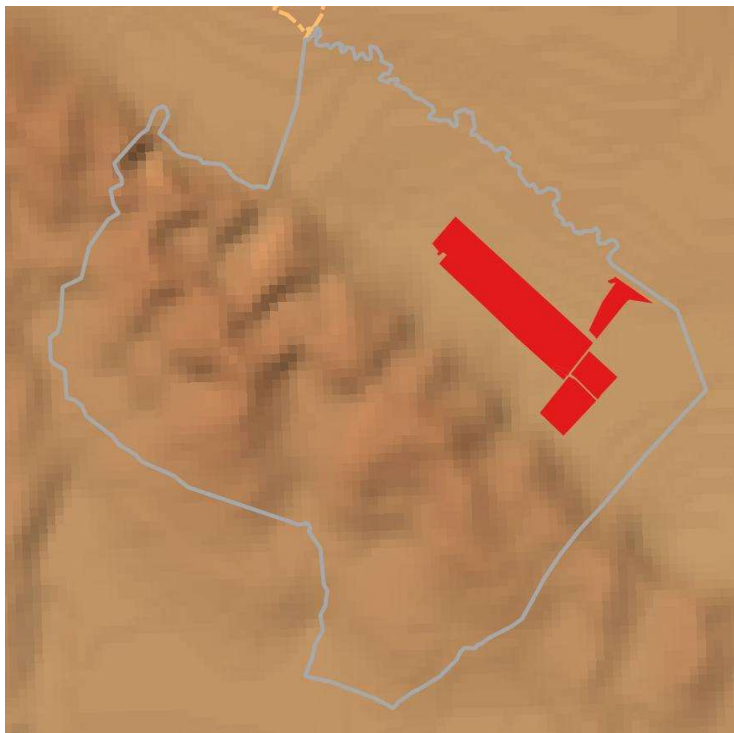
erdőképződés során a település és környezetében az erdőket illír gyertyános-tölgyesek, erdeifenyőelegyes-tölgyesek, valamint a soványabb termőhelyeken megjelenő mészkerülő erdeifenyvesek alkották. A patak völgyek, vízfolyások menté a víz jelenlétéhez kötődő láperdők, ártéri ligeterdők és mocsarak kialakulásának kedvezett. Ennek a folyamatnak a modellezése során elkészült a potenciális vegetációtérkép, mely alapján látható, hogy a terület már egyfajta átmenetet mutat a göcseji-hetési és az őrségi táj között.

A település erdőtípusai a potenciális vegetációtérképen

Országos védettség

A település közigazgatási területén országos jelentőségű természetvédelmi védelem alatt álló terület található. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvényben meghatározott ex lege védettség (*forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár*) közül láp található itt.

A kijelölt lápterület

Helyi védettség

A településen helyi jelentőségű természetvédelmi terület nem került kihirdetésre.

Természeti területek

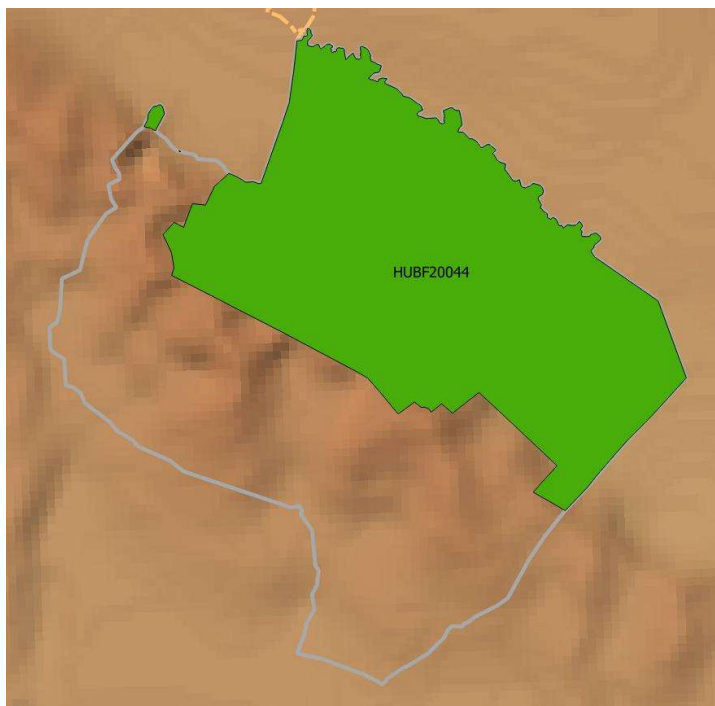
A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 15. § (1) pontja alapján természeti területnek minősül az *erdő, gyeperdő, nádas* művelési ágú termőföld. A természeti területek kijelöléséhez nem áll rendelkezésre információ.

Természetközeli területek

Az OTÉK 30/A § (1) bekezdése alapján a *mocsár, nádas és sziklás* terület természetközeli területnek minősül. Aktuális földhivatali nyilvántartás hiányában ezek jelenléte nem határozható meg.

Érzékeny természeti területek (ÉTT) és Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT)

A 2/2002 (I. 23.) KöM-FVM együttes rendeletben megjelölt kiemelten fontos, valamint a fontos ÉTT-k listáján a település nem szerepel.

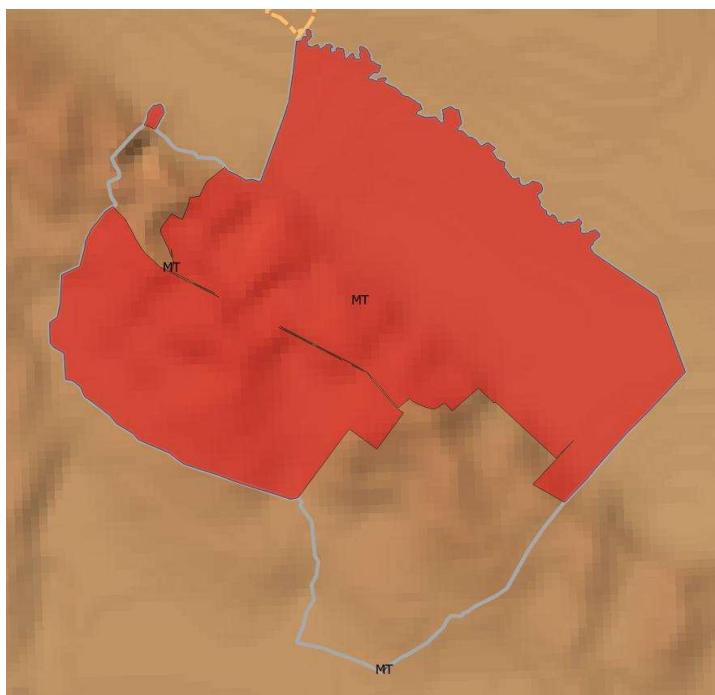
Natura 2000 területek

A település külterületén az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendeletben kihirdetett, majd az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészekről szóló 14/2010 (V.11.) KvVM rendelettel közzétett Natura 2000 területek közül a HUBF20044 Kerka-mente Natura 2000 területe került kijelölésre.

A településen kijelölt Natura 2000 területek

Ökológiai hálózat

Az országos ökológiai hálózat kijelölése a település területét is érinti. A község vonatkozásában a hálózat magterülete lett meghatározva, mely átfed a Kerka-völgy Natura 2000 területével.

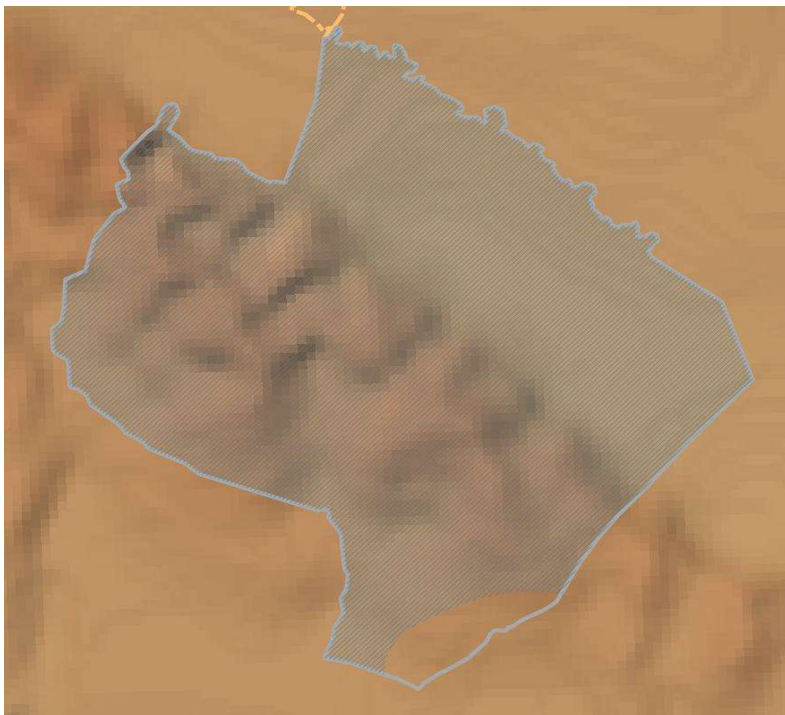
Az országos ökológiai hálózat térképe (magterület)

Egyedi tájértékek

A település területére vonatkozó egyedi tájértékek listája ez idáig nem készült el.

Tájvédelmi szempontból kiemelt övezet

A rendelkezésre bocsátott fedvény alapján megközelítőleg a település teljes területét lefedi.

A tájképvédelmi övezet érintettsége

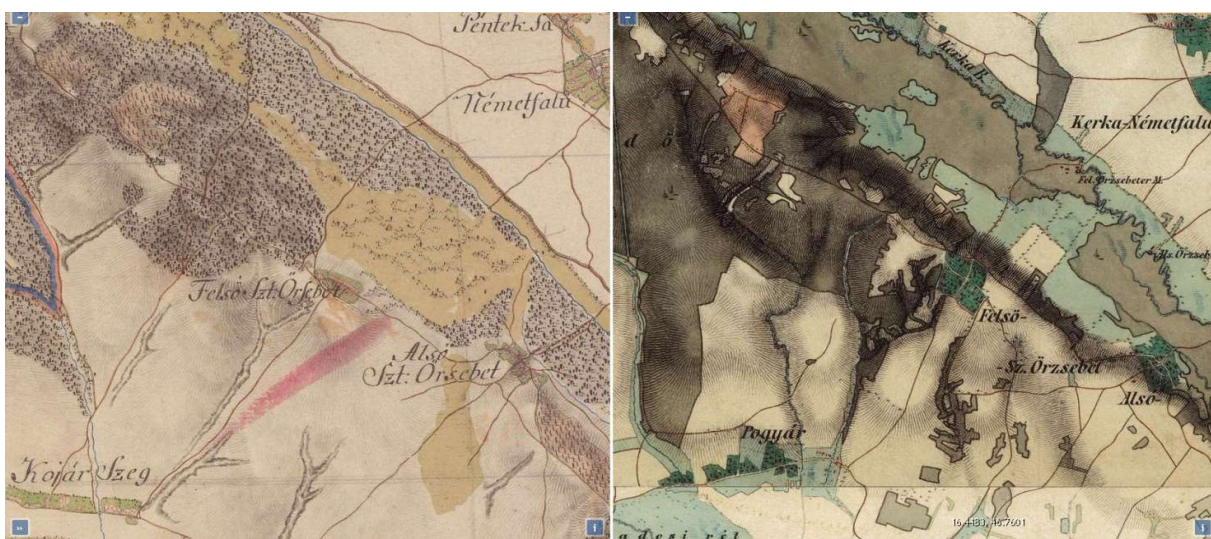
A természetvédelmi értékek részletes bemutatása

A község jelenlegi természeti helyzetének megítéléséhez a korábbi területhasználat dokumentumok nyújthatnak hathatós segítséget. Ezek a korabeli történelmi katonai és kataszteri térképek. A Habsburg császárság katonai célból készített térképei olyan alapvető információkat hordoznak, amikből a különböző tájhasználati egységek (lakóterület, szántó, gyepek, erdő)

kiterjedése lehatárolható – ezek kiterjedéséből elhelyezkedéséből és fekvéséből következtethetünk a korabeli természeti állapotokra.

Az első katonai térképen a lakóterület a mai helyén látható. A Kerka-völgyben a rétek-bokrosok kiterjedt foltja mellett erdők is jelölve vannak. A házaktól északra a Haraszi-erdő tömbje, nyugatra a szántók kerültek ábrázolásra. A völgy és a domb erdőinek jelölése eltérő, ami bizonyára az eltérő faállományokra utal. A szántók menti patakvölgyek határa is rögzítve lett.

A második katonai felmérés térképen a területhasználati egységek elhelyezkedése és kiterjedése nagyjából azonos a korábbi térképen láthatókkal. Változás a Kerka-völgyben a belterület szélén a szántók megjelenése, valamint a nyugati szántóknál a patak mellett megjelenő erdősávok. A Haraszi-erdőben látható színezetlen foltok aktuális erdőletermelésekre utalnak.

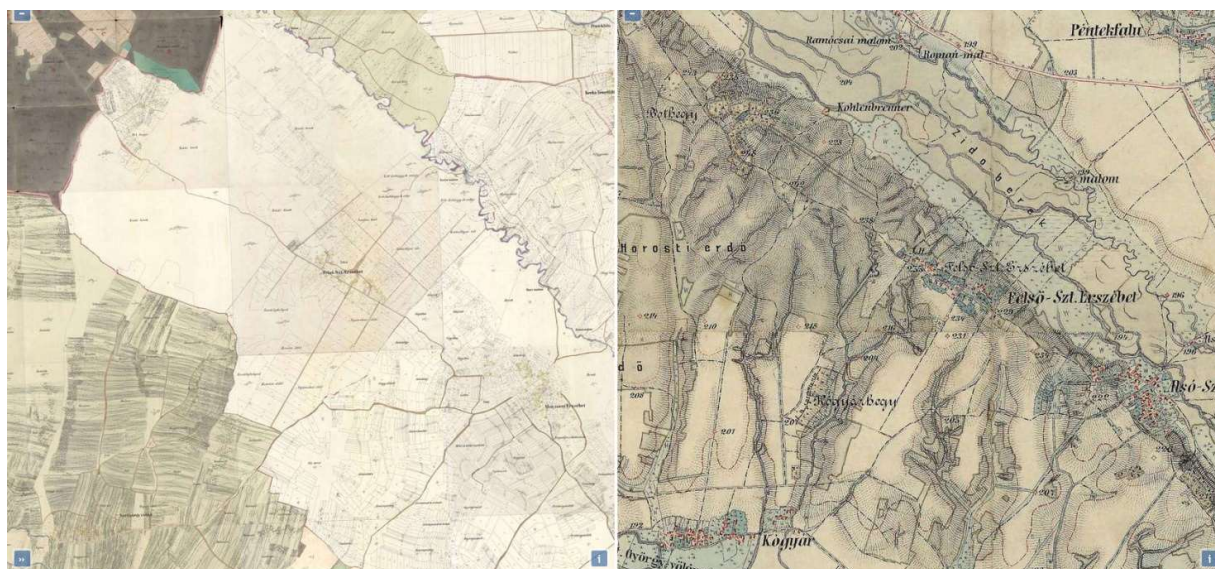

A település az I. (1763-1787) és a II. Katonai Felmérés (1806-1869) térképein

Az 1948-49-es szabadságharc után elkészült első kataszteri térképen korábban nem látott részletességgel kerültek a tulajdonviszonyok és földterületek részletes bemutatása látható. A színezés hiányzik, azonban a jelölések alapján a művelési módok is beazonosíthatók. A szántók és a gyepek nagy - utóbbinál sokszor azonos területű – parcellái jellemzik a külterületet. A keskeny nadrágszíjparcellák csak egy sávban, a falutól északra láthatók, ezek azóta eltűntek, ma erdő áll a helyükön. Az erők és a patakvölgyek ligeterdő sávjai is piktogramokkal vannak jelölve. A község északnyugati sarkán egy szőlőhegy látszik, a Bot-hegy (Péter-hegy), mely a XX. században teljesen eltűnt, a helyén ma erdő található. A térképen megjelennek a dűlőnevek: Zsidó-berek, Hosszú-dűlő, Nyároskai-dűlő, Kastélyhelyed, Kertallyai-dűlő, Volt jobbágyok erdeje. A Keka mellett a jobbparton egy malom állt.

A Magyar Királyság kiegyezés-korabeli térképe a maihoz nagyon közeli állapotokat mutat be, ábrázolása elnagyolt, újat csak a magaslati pontokhoz tartozó értékek jelölésében hoz.

A régi térképeken a vízjárta patakvölgyek, a szántók elhelyezkedése, a belterület és az erdők helyzete alapján megállapítható, hogy a település összterületét tekintve a tájhasználat alapvető térstruktúrája a lakóterület, a körülötte lévő szántók és a patakvölgyek tekintetében legalább 250 éve már kialakult és alapvetően nem változott. A változások az erdő-szántók kiterjedésében, valamint a szőlőhegy megszűntében láthatók, de ezek is csak kis területet érintettek.

A település a kiegyezés korabeli kataszteri térképen (1860) és a III Katonai Felmérés (1869-1887) térképein

A TELEPÜLÉS MAI TERMÉSZETI ÉRTÉKEI ÉS HELYSZÍNEIK

Erdők

A község külterületének ma mintegy 80 %-át erdők borítják. A Kerka völgyében a puhafa ligeteket néhány kis kiterjedésű éger folt képviseli. A fehér- és bokorfüzek szalagszerű állományai a vízfolyásokat szegélyezik. A patak jobb partjára a kiterjedt Haraszi-erdő húzódik le, itt tölgyvel vegyes égerest alkot. A völgy feletti szinteken az alacsony dombon gyertyános-tölgyesek találhatóak, melyekben a kocsányos és a kocsánytalan tölgy az uralkodó, mellettük elszórtan a bükk is jelen van. Az erdészeti ültetvények a hazai erdeifenyővel, valamint az idegenhonos luc- és vörösfenyő egynemű állományaival jellemezhetőek,

kiterjedésük nem jelentős. Az erdők többnyire fajszegények, a cserjeszint hiányzik, a gyepszintben a savanyúságkedvelő fajok dominálnak, hölgymálók, csormolyák, cérna- és fehértippan.

Gyertyános tölgyes nyári aspektusa a Kerka mentén

A törvényesen védett növényfajok közül a széles- és szálkás pajzsika, farkasboroszlán, kardos madársisak, madárfészek kosbor a gyakoribbak. Az erdők madarak közül az egerészölyv, énekes- és feketeterigók, erdei pinty, zöldike, csicsörke, tengelic is fészkel a lombokban. A mára kevés megmaradt öreg fa odvaiban harkály, csúszka költ. Az erdei pocsolyák, keréknyomok vizében az unka, erdei béka, gőte találja meg életfeltételeit. Az árkok, vízfolyások mentén megjelenő égeresek alatt gólyahír, aranyveselkés, keserűtormás források találhatóak, gyp- és cserjeszintjük többnyire gyomos, csalán, bodza uralja.

Tavasza a lápréten nyíló agár sisakoskosborral

Rétek

A község Kerka-menti rétjei a kiemelkedő jelentőségű területek közé tartoznak. A Natura 2000-ben is kijelölésre került ecsetpázsitos, fehér tippanos kaszálók, magassásosok, sédbúzás mocsárrétek, kékperjés láprétek ma is jelentős természeti értéket őriznek. A gyepekben tavasszal nyílik a

kockásliliom, agár sisakoskosbor. Májusban, júniusban a szibériai nőszirm, sárgaliliom, kígyógyökerű keserűfű, kenyérbél cickafark, majd később a kornistárnics virágzik nagy számban.

Kenyérbél cickafark és kornistárnics

Kerka-völgyi rét nyáron, kaszálás után, a meghagyott bűvósávokkal

A gyepek számos madárnak nyújtanak fészkelőterületet, mint, nádirigó, csaláncsúk, tövisszúró gérbics. Az ide érkező nagykócsag, szürke- és vörösgém, egerészölyv, karvaly számára táplálkozó területként is jelentősek. A rovarvilág gazdagságát a bogarak, szöcskék, sáskák és a lepkék nagy száma, a lombszöcske, imádkozó sáska, kacsafarkú-, fecskefarkú-, és a közösségi jelentőségű boglárkalepkék jelenléte igazolja. A patakok menti bokrokon a türkizszínű kisasszony szitakötő és a sebes röptű acsák vadásznak.

Virágzó mocsárrét augusztusban

Az árvízi tározó hatása: a „sárral festett” Kerka-völgy nagy esők után

Belterületi gyümölcsösök

Természeti értékek vonatkozásában a belterülettől a völgy felé ereszkedő domboldal kisparaszti kaszálói is nagy jelentőségűek. A lakóházak telkei alatt kezdődő, helyenként idős öreg körte-, alma- és szilvafákkal tarkított kaszálók sovány csenkeszeseiben számos ritkaság nyílik, a rétekről érkező kotuliliom mellett az agár sisakoskosbor, réti szegfű, kosborképmű veronika, napvirág, őszi fűzértekerics virít. A rétek a kaszálás mellett állattartással hasznosítottak, juhok, kecskék legelnek a szép panorámát nyújtó domboldalon.

Nyíló réti szegfű

Legelő birkák, kecskék a rövidfűvű domboldali gyepekben

IMPRESSZUM

FELSŐSZENTERZSÉBET

MEGBÍZÓ:

FELSŐSZENTERZSÉBET KÖZSÉG
ÖNKORMÁNYZATA
Kálmán Elek polgármester
8973 Felsőszenterzsébet, Petőfi út 20.

SZERZŐK:

Agg Ferenc – okl. építésmérnök,
városépítési és városgazdasági szakmérnök

Káli Marianna – okl. építésmérnök, urbanista szakmérnök

Óvári Miklós – okl. természetvédelmi mérnök

Sámpár Anna – fotográfus

Varga Zsuzsanna — szerzőtárs

FORRÁS:

Zala Megye Kézikönyve